

KUR'AN'DA SİYAK-SİBAK BAĞLAMINDA AYETLERİN ANLAM İNŞASI TEFSİR USULÜ AÇISINDAN BAĞLAM OKUMALARININ YERİ VE ÖNEMİ" başlıklı makale, yazarın yazılı talebi ve Yayın Kurulu'nun onayı ile geri çekilmiştir. Yazar, makalenin yayımlanmasından sonra yaptığı incelemeler neticesinde, çalışmanın dipnot ve kaynakça kısmında yer alan bazı referansların maddi hatalar içerdiğini, kaynak gösterilen bazı eserlerin içerik/künye bilgileriyle uyuşmadığını ve bu durumun çalışmanın akademik sıhhatine zarar verdiğini beyan etmiştir. Akademik dürüstlük ve yayın etiği ilkeleri gereğince, yazarın "kaynakça ve atıflardaki metodolojik hatalar" gerekçesiyle sunduğu geri çekme talebi uygun görülmüştür. Dergi yönetimi olarak akademik literatürün temiz kalması konusundaki hassasiyetimizi okurlarımıza ve kamuoyuna saygıyla duyururuz.

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

KUR'AN'DA SİYAK-SİBAK BAĞLAMINDA AYETLERİN ANLAM İNŞASI: TEFSİR USULÜ AÇISINDAN BAĞLAM OKUMALARININ YERİ VE ÖNEMİ

Abdullah ÖZÜÇALIŞIR

Dr. Öğretim Üyesi, Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir ABD, Iğdır
Assist. Prof. Dr., Faculty Member, Iğdır University Faculty of Theology, Tafsir, Iğdır/Türkiye
abdullah.derik@hotmail.com
orcid.org/0000-0003-1776-6160
ror.org/05jstgx72

Öz

Bu makale, Kur'an ayetlerinin yorumunda siyak (ön bağlam) ve sibakın (arka bağlam) oynadığı merkezi rolü tefsir usulü çerçevesinde ele almaktadır. Geleneksel tefsir literatüründe bu iki kavrama sıklıkla yer verilmekle birlikte, genellikle teorik düzeyde kalmakta ve derinlemesine bir bağlamsal analiz yapılmamaktadır. Bu çalışma, söz konusu kavramları sistematik biçimde ele alarak hem lafzî anlam düzeyinde hem de maksat merkezli yorum açısından bağlamın nasıl belirleyici olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Makale boyunca, bağlamdan kopuk okuma pratiklerinin ayetlerin anlamını nasıl saptırabileceği örneklerle gösterilmektedir. Özellikle Maide 51, Nur 31 ve Bakara 2. ayetler gibi, gerek klasik dönemde gerekse günümüzde tartışmalara konu olan bazı ayetler üzerinden yapılan analizlerde, siyak ve sibak dikkate alınmadan yapılan yorumların eksik ya da hatalı sonuçlara yol açabileceği açık bir şekilde ortaya konulmaktadır. Çalışma, aynı zamanda modern dönemde artan seçmeci ve bağlamdan bağımsız okuma eğilimlerine yönelik eleştirel bir perspektif geliştirmekte; bu eleştiriyi, tefsir geleneğinin kendi içindeki yönetsel ilkelerle temellendirmektedir. Siyak ve sibak, yalnızca anlamı derinleştiren teknik kavramlar değil, aynı zamanda Kur'an'ın bütünlüğünü ve mesajının tutarlılığını koruyan temel yönetsel araçlar olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak bu makale, bağlam odaklı okuma yönteminin tefsir usulü açısından vazgeçilmezliğine dikkat çekmekte ve klasik bir ilkeyi çağdaş okumalar için işlevsel hale getirme çabasına katkı sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Tefsir Usulü, Siyak ve Sibak, Kur'an Yorumu, Bağlam Analizi, Anlam İnşası.

**KUR'AN'DA SİYAK-SİBAK BAĞLAMINDA AYETLERİN ANLAM İNŞASI: TEFSİR USULÜ
AÇISINDAN BAĞLAM OKUMALARININ YERİ VE ÖNEMİ**

**THE CONSTRUCTION OF MEANING OF VERSES IN THE QURAN WITHIN THE CONTEXT OF
SİYĀQ AND SİBĀQ: THE PLACE AND IMPORTANCE OF CONTEXTUAL READINGS IN TERMS
OF TAFSIR METHODOLOGY**

Abstract

This article examines the crucial role of siyāq (preceding context) and sibāq (succeeding context) in interpreting Qur'anic verses, within the methodological framework of classical Qur'anic exegesis (tafsir uşul). While these concepts are often cited in traditional tafsir literature, they are usually mentioned in passing rather than being systematically analyzed. This study offers a detailed and structured inquiry into how contextual factors shape both the surface meaning and the deeper intent (maqşad) of the verses. It argues that the correct understanding of the Qur'an is inseparably linked to its textual and situational context. The paper highlights the interpretive risks of reading verses in isolation from their broader discourse. Through close analysis of key verses such as al-Mā'idah 51, al-Nūr 31, and al-Baqarah 2, the study illustrates how the absence of context leads to semantic shifts, partial readings, and sometimes even serious misinterpretations. These verses, frequently referenced in theological and socio-political discussions, are re-examined with a contextual lens to show how siyāq and sibāq fundamentally affect meaning and application. Furthermore, the article critiques modern interpretive tendencies that neglect context and often employ verses selectively to support preconceived views. By grounding its critique in principles drawn from within the tafsir tradition itself, the paper bridges classical methodology with contemporary hermeneutical needs. In conclusion, the study underscores the necessity of a context-sensitive approach in Qur'anic interpretation. It emphasizes that respecting the coherence and integrity of the Qur'anic discourse is not only a methodological imperative but also a scholarly and ethical obligation. In doing so, the paper contributes to reviving and practically applying a principle that is frequently acknowledged yet rarely operationalized in depth within tafsir studies.

Keywords: *Tafsir Methodology, Siyāq and Sibāq, Qur'anic Interpretation, Contextual Analysis, Meaning Construction.*

Atf / Cite as: Özüçalışır, Abdullah. "Kur'an'da Siyak-Sibak Bağlamında Ayetlerin Anlam İnşası: Tefsir Usulü Açısından Bağlam Okumalarının Yeri ve Önemi". *Apjir* 9/2 (Ağustos 2025), 390-411.

Giriş

Kur'an-ı Kerim, ilahî mesajın insanlığa ulaştırıldığı bir kelâm mucizesi olarak, anlam dünyasının inşasında sadece lafzî yapıların değil, bu yapıların yer aldığı bağlamın da belirleyici olduğu bir kitaptır. Ayetlerin anlamı, çoğu zaman yalnızca kelime veya cümle düzeyinde değil; bu kelime ve cümlelerin öncesi ve sonrasıyla, yani siyak (öncesi) ve sibak (sonrası) bağlamlarıyla doğru bir şekilde değerlendirildiğinde tam manasıyla anlaşılabilir. Siyak-sibak dikkate alınmadan yapılan yorumlar, ayetlerin bağlamdan koparılması sonucunda anlam kaymalarına, hatta yorum hatalarına sebep olabilmektedir. Bu sebeple, Kur'an'ın tefsirinde bağlam okuması, yalnızca anlamı destekleyen yardımcı bir unsur değil, doğrudan anlamı kurucu temel bir bileşen olarak değerlendirilmelidir¹.

Tefsir tarihinde, özellikle klasik dönem müfessirlerinin bağlama ilişkin yaklaşımları ile modern tefsir yöntemleri arasında bazı farklılıklar göze çarpar. Klasik müfessirler çoğunlukla ayetleri açıklarken rivayet merkezli bir yaklaşım benimsemiş, siyak ve sibak unsurlarına dikkat etseler de bu konuya teorik bir çerçeve sunma konusunda sistematik

¹ Abdullah Saeed, *Interpreting the Qur'an: Towards a Contemporary Approach*, (London: Routledge, 2006), 46.

bir metodoloji geliştirmemişlerdir². Buna karşılık modern dönem tefsir anlayışında bağlam ve tarihsel arka planın önemi artmış, özellikle semantik, disiplinlerarası analiz ve literer yaklaşımlar aracılığıyla bağlamın anlam inşasındaki rolü daha açık biçimde ele alınmıştır³. Bu çerçevede, Kur'an'daki anlamın çok katmanlı yapısı, metin içi ve metin dışı bağlamların birlikte değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Nitekim çağdaş Kur'an araştırmalarında nüzul ortamı, ayetler arası ilişkiler, sure bütünlüğü, konusal bütünlük gibi kavramlar bağlam okumasının metodolojik dayanakları olarak öne çıkmaktadır⁴.

Bu çalışmada, Kur'an'da ayetlerin anlam inşasında siyak ve sibak kavramlarının metodolojik önemine odaklanılarak, bağlam okumasının tefsir usulü içindeki yer ve değerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın problemi, ayetlerin bağlamından kopararak yorumlanmasının hangi anlam sapmalarına neden olabileceği ve bu bağlamda tefsir usulünün bağlam okumasına nasıl bir zemin hazırladığıdır. Çalışmada yöntem olarak, nitel bir içerik analizine dayalı olarak klasik tefsir literatürü ile modern bağlam okuma yaklaşımları karşılaştırılacak; özellikle Fahreddin er-Râzî, Zemâhşerî, İbn Âşûr gibi müfessirlerin bağlam merkezli yorumları örnek metinlerle değerlendirilecektir. Bu bağlamda araştırmanın sınırları, yalnızca lafzî bağlam (siyak-sibak) ile sınırlı tutulmuş; tarihsel ve sosyolojik bağlamlara ayrı bir inceleme alanı ayrılmamıştır.

Anahtar kavramlar olarak siyak, bir ayetin veya cümlenin öncesinde yer alan ve anlamını etkileyen lafızlar bütünü ifade ederken; sibak, ayetin ardından gelen metinsel yapı ve unsurları tanımlar. Bağlam ise hem siyak ve sibakı kapsayan dar anlamıyla hem de metnin iç ve dış bütünlüğünü (nüzul ortamı, sure yapısı vb.) kapsayan geniş anlamıyla kullanılmıştır. Bu üç kavram, birlikte ele alındığında Kur'an'ın lafzî ve anlam düzeyinde bir bütünlük içinde yorumlanmasına imkân tanımaktadır⁵. Böylece hem içsel tutarlılık hem de ayetlerin hedeflediği mana ve hikmet doğru bir şekilde anlaşılabilir.

Kur'an'ın anlamını kavrama çabası, sadece kelimelerin sözlük anlamlarıyla sınırlı bir faaliyet değildir; aynı zamanda ayetlerin indiği tarihi, sosyolojik ve metinsel bağlamın dikkate alınmasıyla derinleşen çok katmanlı bir süreçtir. Bu bağlamda siyak (öncesi) ve sibak (sonrası), Kur'an metninin anlam örgüsünü çözmede en temel araçlardan biri olarak kabul edilir. Tefsir ilmi açısından bağlam (kontekst) okuması, ayetlerin hem lafzi hem de mana yönüyle daha doğru ve tutarlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Ayetlerin sadece münferit olarak değil, içinde yer aldığı sure ve konu bütünlüğü içinde değerlendirilmesi, özellikle anlam inşasında yanlış anlamaları ve çıkarımları bertaraf

² Mehmet Sait Özervarlı, "Klasik Tefsir Geleneğinde Bağlamın Yeri ve Yoruma Etkisi," *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 26/2 (2015): 143.

³ Nasr Hamid Abu Zayd, *Reformation of Islamic Thought*, (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006), 71.

⁴ Halil İbrahim Yenigün, "Tefsirde Konu Bütünlüğü Yaklaşımı: Tematik Tefsir," *Dini Araştırmalar* 8/24 (2005): 77.

⁵ Mustafa Öztürk, "Kur'an'da Siyak-Sibak Bağlamında Anlam İnşası," *Marife* 20/2 (2020): 59.

KUR'AN'DA SİYAK-SİBAK BAĞLAMINDA AYETLERİN ANLAM İNŞASI: TEFSİR USULÜ AÇISINDAN BAĞLAM OKUMALARININ YERİ VE ÖNEMİ

etmede önemli bir işleve sahiptir⁶. Siyak-sibak okuması, Kur'an'ın metinsel bütünlüğünü koruyarak, selef müfessirlerden günümüz yorumcularına kadar uzanan bir geleneğin merkezinde yer alır.

Kur'an'ın anlam katmanlarının doğru tespiti, hem bireysel dinî pratiklerde hem de kolektif şeri hükümlerin tesbiti sürecinde belirleyici rol oynar. Bu sebeple siyak-sibak, yalnızca teknik bir dilsel araç değil, aynı zamanda metodolojik bir ilkedir. Özellikle nesh, tahsis, müşkil ayetlerin yorumu gibi birçok usulî mesele, bağlam dikkate alınmadan sağlıklı bir şekilde çözüme kavuşturulamaz⁷.

Siyak-sibak kavramı klasik tefsir literatüründe müfessirlerin doğal olarak başvurduğu, ancak çoğu zaman kavramsallaştırılmamış bir yöntem olarak karşımıza çıkar. Mesela Taberî (öl. 310/923), Râzî (öl. 606/1210) Zemahşerî (öl. 538/1144), gibi müfessirler, ayetleri açıklarken sık sık “ayetdeki zamir kime döner?”, “hangi meseleye binaen bu ifade kullanılmıştır?” gibi sorular sorarak siyak ve sibakla anlam inşasına yönelmişlerdir⁸.

Modern dönemde ise bu yöntemin önemi, özellikle yapısalci, edebi ve tarihselci yorum yaklaşımlarında daha belirgin hale gelmiştir. Kur'an'ın nazmı, bağlamsal örgüsü ve metin içi ilişkileri üzerine yapılan akademik çalışmalar, siyak-sibakın bağımsız bir usul ilkesi olarak yeniden ele alınmasına neden olmuştur⁹. Bu çerçevede Fazlur Rahman, Nasr Hamid Abu Zayd ve Mustafa Öztürk gibi modern yorumcuların, ayetlerin anlamını tarihsel ve bağlamsal düzlemde yorumlama çabaları dikkat çekmektedir¹⁰.

Bu çalışmanın temel problemi, Kur'an ayetlerinin anlam inşasında siyak-sibak bağlamının tefsir usulü açısından yeterince sistematik bir şekilde kullanılmamasının yol açtığı anlam kaymaları ve yorum farklılıklarıdır. Kur'an'ın bir kısmının parça parça, ayet odaklı okunduğu günümüzde, bu bağlamların göz ardı edilmesiyle ayetler anlam bağlamlarından koparılmakta ve bu da hem bireysel hem kolektif düzeyde yanlış dini algılara neden olmaktadır¹¹.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, siyak-sibak okumasının tefsir usulündeki yerini ve önemini yeniden vurgulamak, klasik ve modern tefsir gelenekleri üzerinden bu yöntemin uygulanma biçimlerini değerlendirmek ve bağlamı dikkate alan bütüncül bir anlam okumasının imkânını ortaya koymaktır.

⁶ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, ez-Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-müfessirîn*, thk. Ahmed et-Tahhân (Kahire: Mektebetu Vehbe, 2000), 1/75.

⁷ Mustafa Sıbâî, *es-Sünnetu ve mekânetuhâfi't-teşrî'l-islâmî* (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1999), 46.

⁸ Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, er-Râzî, *et-Tefsîrül-kebir mefâihül-ğayb*, (Beyrut: Darü'l-Fıkr, 1981), 2/138.

⁹ Nasr Hâmid Ebû Zeyd, *Re-reading the Sacred Text: A Hermeneutics of Qur'anic Discourse*, (Leiden: Brill, 2004), 41.

¹⁰ Fazlur Rahman, *Major Themes of the Qur'an*, (Chicago: University of Chicago Press, 2009), 6.

¹¹ Ahmet Yücel, “Tefsirde Bağlamın (Siyak-Sibak) Rolü ve Önemi,” *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2009): 122.

Çalışma, nitel bir yaklaşımla hazırlanmış olup, özellikle klasik ve modern tefsirlerdeki siyak- sibak uygulamalarına odaklanmıştır. Literatür tarama yöntemiyle hem Arapça hem Türkçe temel kaynaklar incelenmiş; Kur'an'dan örnek ayetler bağlamında anlam inşasının nasıl şekillendiği ortaya konulmuştur. Siyak-sibakın uygulandığı ve ihmal edildiği yorumlar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir¹².

Çalışma, tüm Kur'an ayetlerini değil, belli başlı tartışmalı örnek ayetleri incelemektedir. Ayrıca tefsir ilminin sadece kelami veya mezhebi bakış açılarından değil, dilsel ve usûlü yönlerinden hareketle ele alınması hedeflenmiştir.

Siyak: Bir kelime ya da ayetin geçtiği cümle veya paragrafın öncesinde yer alan kısmı ifade eder. Siyak, bir lafzın neye delalet ettiğini anlamada bağlamsal ipuçları sunar. Kur'an lafızlarının doğru anlaşılabilmesi için siyakın dikkate alınması, müfessirlerin üzerinde önemle durduğu bir ilkedir. Özellikle Zemâhşerî, *el-Keşşâf* adlı tefsirinde lafızların anlamlarını tayin ederken siyak analizine sıklıkla başvurmuştur¹³. Siyak, yalnızca dilsel bağlamı değil, hükmün indiriliş süreciyle ilgili pratik bağlamı da içerir¹⁴.

Sibak: Siyak'ın aksine, bir kelime veya ayetin geçtiği ifadenin sonrasındaki kısmı, yani devamındaki lafızları ifade eder. Sibak, anlamın yönlendirilmesinde ve tahsiste etkili bir araçtır. İbn Âşûr (öl.1879-1973) *et-Tahrîr ve't-tenvîr* adlı tefsirinde sibak kavramının anlam tayinindeki fonksiyonuna dikkat çeker ve ayetin sibakıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirtir¹⁵. Bağlam (Kontekst): Kur'an'daki herhangi bir ifadenin tarihî, sosyal, kültürel ve metinsel çevresidir. Bağlam, sadece lafzi yakınlığı değil, kavramsal sürekliliği, tematik yapıyı ve nüzul ortamını da içerir. Kur'an'ın indirildiği dönemin toplum yapısı, örfi kullanımlar ve nüzul sebepleri bağlam analizinde göz önünde bulundurulmalıdır. İbn Teymiyye (öl. 728/1328) *Mukaddimetü fi usûli't-tefsîr* adlı risalesinde Kur'an'ı anlamada bağlamın göz ardı edilemeyecek bir unsur olduğunu vurgular¹⁶. Ayrıca, klasik usul eserlerinden Süyûtî'nin *el-İtkan'ında* da bağlamın tefsirdeki belirleyici rolüne dair önemli izahlar bulunmaktadır¹⁷.

¹² Mehmet Sait Özervarlı, "Modern Tefsir Yaklaşımlarında Anlam ve Bağlam Meselesi," *Marife* 19/1 (2019): 47.

¹³ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemâhşerî, Mahmud. *el-Keşşaf an hakaikü't-tenzil ve uyuni'l-akavil fi vucuhi't-te'vil*, (Lübnan: Darü'l-Ma'rife, 2009), 1/5.

¹⁴ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal, er-Râgib el-İsfahânî, *Müfredatu elfazi'l-Kur'an*, (Beyrut: ed-Darü's-Şamiyye, 2009), "s-y-k" md.

¹⁵ Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî, İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 30 Cilt. (Beyrut: el-Muessesetu Tarihü'l-Arab. 2013), 1/22.

¹⁶ Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî, İbn Teymiyye, *Mukaddimetü fi usûli't-tefsîr*, (Beyrut: Darü'l- Fikr, 1993), 37.

¹⁷ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfî, -es-Süyûtî, *el-İtkan fi ulûmi'l-Kur'an*, (Beyrut: Darü'l-Ma'rife, 2008), 1/92.

1. Tefsir Usulünde Siyak ve Sibakın Yeri

Kur'an'ın anlaşılmasında bağlam unsuru olan siyak (önceki bağlam) ve sibak (sonraki bağlam), klasik tefsir usulü literatüründe oldukça önemli bir yer tutar. Ayetlerin iniş ortamı, konuşma bağlamı ve metnin içi akışı dikkate alınmaksızın yapılan anlamlandırmalar, Kur'an'ın maksadını çarpıtma tehlikesi taşır. Bu nedenle tefsir usulü açısından siyak ve sibak, sadece edebî bir özellik değil, aynı zamanda metodolojik bir zorunluluktur.

Siyak ve sibak, lafzın zahiri anlamı ile yetinilmeksizin, metnin bütüncül yapısına odaklanmayı sağlayarak Kur'an'ın içsel tutarlılığına vurgu yapar. Bu bağlamda Zemâhşerî, “*el-Keşşâf*” adlı tefsirinde lafzın anlamı kadar, ayetin konumlandığı bağlamın da anlam inşasında belirleyici olduğunu vurgulamıştır. Zerkeşî de (öl. 794/1392) *el-Burhân fi ulûmi'l-Kur'ân* adlı eserinde, “siyak-sibak dikkate alınmadan yapılan yorumların, bazen ayetin manasını tersyüz edebileceğini” belirtmiştir¹⁸. Bu tür vurgular, klasik usûl anlayışında bağlam okumasının yüzeysel değil, derinlemesine ve metin merkezli bir faaliyet olduğunu gösterir.

Süyûtî (öl. 911/1505), ise *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân* adlı eserinde, Kur'an'ın kendi kendini açıklayan bir kitap olması dolayısıyla siyak ve sibak bağlamında yapılacak kıyaslamaların, müfessire geniş bir imkân sunduğunu belirtmiştir. Ayetler arasında kurulan bu bağ, sadece semantik düzeyde değil, maksat düzeyinde de anlam derinliği sağlar. Böylelikle müfessir, lafzın ötesine geçerek ilahi muradı kavrama sürecinde bağlamsal okuma ile daha sağlam bir zemine oturur. Bu anlayış, özellikle nasların nüzul ortamıyla birlikte düşünülmesini teşvik ederek tarihsel derinliği olan bir yorum perspektifi sunar¹⁹.

1.1. Siyak ve Sibak Kavramlarının Klasik Kaynaklardaki Tanımı

Siyak ve sibak kavramları, özellikle Süyûtî, Zerkeşî ve Fahreddin er-Râzî gibi klasik müfessirlerin eserlerinde belirgin bir şekilde yer alır. Siyak; bir lafzın, bir kelimenin veya cümlelerin öncesiyle olan ilişkisini ifade ederken, sibak ise onun sonrasında kurduğu anlam bağını ifade eder. Süyûtî, *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'an* adlı eserinde siyak ve sibakın, ayetlerin doğru anlaşılmasındaki belirleyici rolünü vurgular ve “bir kelimenin siyakı bilinmeden manası tam olarak anlaşılabilir” der²⁰.

Zerkeşî, *el-Burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân* adlı eserinde siyakın, nüzûl sebebi kadar güçlü bir anlam belirleyicisi olduğunu söyler²¹. Aynı şekilde Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* adlı

¹⁸ Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısrî el-Minhâcî eş-Şâfiî, ez-Zerkeşî, *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. M. Ebû'l-Fazl İbrâhîm, (Mısır: Mektebetü't-Ticaretü'l-Kübra, 1957), 1/218.

¹⁹ Süyûtî, , 2/72.

²⁰ Süyûtî, , 2/108.

²¹ Zerkeşî, *el-Burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*, 1/231.

tefsirinde çoğu zaman ayetlerin siyak ve sibakını analiz ederek anlamı şekillendirmiş, bu yöntemle lafzın ötesindeki maksada ulaşmayı hedeflemiştir²².

1.2.Usûl Kitaplarında Bağlam Anlayışının Gelişimi

İlk dönem usûl eserlerinde bağlam kavramı doğrudan “bağlam” terimiyle değil, lafzın delâleti, umum-husus ilişkisi, mutlak-mukayyed gibi fıkıh usûlü kategorileriyle ele alınmıştır. Ancak zamanla, tefsir usulünün bağımsız bir alan haline gelmesiyle birlikte, bağlam (siyak ve sibak) meselesi daha sistematik biçimde değerlendirilmeye başlanmıştır. Özellikle Ebû İshak eş- Şâtîbî (öl. 790/1388) *el-Muvâfakât* adlı eserinde Kur’an’ın bütünsel maksadına vurgu yaparak bağlamı tefsirin mihverî haline getirir²³.

Bu anlayış, modern dönemde Tahir b. Âşûr gibi müfessirlerde daha da belirginleşmiştir. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* adlı eserinde siyak ve sibak olmaksızın yapılan her türlü anlamlandırmanın eksik kalacağını belirtmiş, Kur’an’ın “mukaddes hitab” oluşunu göz önüne alarak dilin bağlamsallığını merkeze almıştır²⁴.

Tefsir usulü açısından bağlamın sistematik biçimde ele alınması, yalnızca lafzî anlamla sınırlı kalmayan, aynı zamanda maksat-merkezli bir okuma biçiminin gelişimine katkı sağlamıştır. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* adlı tefsirinde, lafzın zahiriyle yetinilmeyip ayetin öncesi ve sonrasıyla birlikte okunmasının anlamda isabeti artıracağını sıkça vurgular. Râzî'ye göre Kur’an ayetleri arasında içsel bir bütünlük ve mana uyumu vardır; bu bütünlük ancak siyak ve sibak ilkeleri çerçevesinde anlaşılabilir²⁵. Bu bakış açısı, Kur’an’ın hermenötik çözümlemesinde bağlamın işlevsel ve vazgeçilmez bir unsur olduğunu ortaya koyar.

Benzer şekilde, Şihâbeddin el-Karâfî (öl. 684/1285), fıkıh usulüne dair kaleme aldığı *el-Furûk* adlı eserinde, siyak ve sibakın sadece tefsir için değil, hüküm istinbatı için de vazgeçilmez olduğuna işaret eder. Ona göre bir lafzın hüküm ifade edip etmediği, çoğu zaman içinde yer aldığı bağlama göre değişir. Bu durum, bağlamın sadece dilsel değil aynı zamanda epistemolojik bir işlev üstlendiğini gösterir. Karâfî'nin bu yaklaşımı, klasik usûl anlayışında bağlam okumasının sadece edebî değil, aynı zamanda usûlî ve metodolojik bir nitelik taşıdığını gözler önüne serer²⁶.

²² Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 1/15-18.

²³ Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî eş-Şâtîbî el-Gırnâtî, eş-Şâtîbî, *el-Muvâfakât fi usûli's-şerîa*, thk. Abdallâh Dârâz, (Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1996), 2/342.

²⁴ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 1/20-22.

²⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 1/15-18.

²⁶ Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mısırî, el-Karâfî, *el-Furûk*, (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 200)1. 3/278.

KUR'AN'DA SİYAK-SİBAK BAĞLAMINDA AYETLERİN ANLAM İNŞASI: TEFSİR USULÜ AÇISINDAN BAĞLAM OKUMALARININ YERİ VE ÖNEMİ

1.3.Bağlamın Anlam Belirleyiciliği: Lafzî, İşarî ve Maksat Merkezli Yaklaşımlar

Bağlamı üç düzlemde değerlendirmek mümkündür: lafzî bağlam, işarî bağlam ve maksat merkezli bağlam. Lafzî bağlam, kelime ve cümlelerin dilbilgisel ve sözdizimsel ilişkilerine odaklanır. Örneğin Kur'an'da geçen *يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ* "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: "Onlarda hem büyük günah, hem de insanlar için (bazı zahirî) yararlar vardır. Ama günahları yararlarından büyüktür." Yine sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: "İhtiyaçtan arta kalanı." Allah, size ayetleri böyle açıklıyor ki düşünesiniz"²⁷. "sorarlar" fiilinin siyaki ve sibaki, ayetin hükmünün tedriciliğini anlamada belirleyicidir²⁸.

İşarî bağlam ise kelimenin işaret ettiği anlamları ve zımni çağrışımları kapsar. Tasavvufî tefsirlerde sıklıkla görülen bu yaklaşımda bağlam, daha çok sembolik ve batınî okumaları içerir. Bu açıdan İbn Atâullah el-İskenderî ve İmam Kuşeyrî gibi müfessirler, bağlamı kalbî sezgiyle birlikte yorumlarlar²⁹.

Maksat merkezli bağlam ise bir ayetin yalnızca lafzına veya zahiri bağlamına değil, onun hitabındaki ilahi maksada odaklanır. Bu yaklaşımı temsil edenlerden biri olan Mevdûdî, tefsirinde Kur'an'ın bütünlüğü ve tema sürekliliği çerçevesinde siyak ve sibaki bir bütün olarak değerlendirir³⁰.

1.4.Bağlam Okumalarının Usûlî Değeri

Bağlam okumaları, sadece anlamı belirlemekle kalmaz, aynı zamanda nüzûl sebebi, muhkem- müteşâbih ayet ayrımı, mensuh-hüküm ilişkisi gibi birçok usûlî konuda da belirleyici olur. Ayetlerin bağlamından kopararak yapılacak yorumlar, hem içtihat hatalarına hem de mezhebi sapmalara yol açabilir. Bu bağlamda İbn Âşûr, Kur'an'ın amaçsal yapısına dikkat çekerek her bir ayetin anlamının, siyak ve sibak çerçevesinde değerlendirildiğinde maksadın daha net bir şekilde ortaya çıktığını belirtir³¹. Modern tefsir çalışmalarında, bağlamın disiplinlerarası bir anlayışla ele alındığı görülmektedir. Özellikle metinlerarası okuma, psikolojik bağlam, sosyolojik bağlam gibi yeni yaklaşımlar, klasik siyak-sibak kavramını yeniden yorumlamayı gerekli kılmaktadır³². Bu da, Kur'an'ın her çağda yeniden anlaşılabilmesinin önünü açmaktadır.

²⁷ el- Bakara, 2/219.

²⁸ M. Hüseyin Atay, "Kur'an'da Tedricilik ve Siyak İlişkisi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24.

²⁹ Ebü'l-Kâsım Zeynülsîlâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik, el-Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, thk: Nûruddîn A'yed, Beyrut: Darü'l-İrşâd, 2011), 1/56-57.

³⁰ Mevlana Seyyid Ebü'l-Ala, el-Mevdûdî, *Tefhimü'l-Kur'an*, (Pakistan: Ta'miri'l-İnsaniyye, 1994), 1/33.

³¹ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 1/25.

³² Mevdûdî, *Tefhimü'l-Kur'an*, 1/34.

2. Bağlamdan Kopuk Yorumların Yol Açtığı Problemler

Kur'ân ayetlerinin siyak ve sibak bağlamı göz ardı edilerek yapılan yorumlar, anlam kaymalarına ve yanlış anlam inşalarına yol açmaktadır. Ayetlerin, nazil oldukları tarihsel, toplumsal ve dilsel bağlamdan kopararak mutlak ve zamandan bağımsız hükümler gibi sunulması hem Kur'ân'ın muradını hem de evrensel mesajını gölgelemektedir. Bu durum, özellikle ahkâm ayetlerinin yorumlanmasında kendisini gösterir; belirli bir tarihsel bağlamda gelen hükmün tüm zamanlara aynı şekilde tatbik edilebileceği varsayılır. Oysa klasik usûl ilminde yer alan "sebeb-i nüzul", "siyak-sibak" ve "makasid" ilkeleri, metnin bütünlüğü içerisinde anlamın şekillendiğini ortaya koyar³³.

Mezhepçi ya da ideolojik yaklaşımlarla yapılan yorumlarda da benzer bağlam ihlalleri söz konusudur. Tarih boyunca farklı mezhepler, kendi savunularını Kur'ân'a dayandırma çabası içinde, ayetleri bağlamlarından kopararak anlamlandırmışlardır. Özellikle kelâmî tartışmalarda, örneğin kader, irade ve sıfatlar meselelerinde, ayetler bir bütünlük içinde değil, parçacı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu parçacı yaklaşım ise çoğu zaman, ayetlerin siyak-sibak içinde ortaya koyduğu anlamdan sapmalar meydana getirmiştir³⁴. Aynı durum, günümüzde çeşitli ideolojik yaklaşımlar tarafından da sürdürülmekte; feminist, liberal ya da radikal eğilimler, ayetleri kendi bakış açılarını doğrulayacak biçimde yeniden üretmektedir³⁵.

Modern dönemde, bağlamdan kopuk okumalara dayalı yorumlar, Kur'ân'ın evrensel mesajının anlaşılmasını engellemekte ve toplumsal kutuplaşmalara zemin hazırlamaktadır. Özellikle medya ve sosyal ağlar üzerinden yapılan yüzeysel Kur'ân referanslı açıklamalar hem bireysel dindarlıkta hem de kamusal alanda ciddi yanlış anlamalara neden olmaktadır. Kur'ân'ın indiriliş gayesi olan hidayet ve adalet ilkeleri, bağlamı göz ardı eden mutlakçı söylemlerle yerini dışlayıcı ve hüküm verici yaklaşımlara bırakmaktadır. Bu durum, Kur'ân'ı bir diyalog ve rehberlik kaynağından çok, ideolojik bir araç haline getirme tehlikesi taşımaktadır³⁶. Tefsir usulü açısından ise bu tür yaklaşımlar, nassın maksadını gözetmeyen, literalist ve indirgemeci yorumların artmasına neden olmaktadır³⁷.

2.1. Anlam Kayması ve Anakronizm Tehlikesi

Kur'an ayetlerinin siyak ve sibak dikkate alınmadan yorumlanması, metnin orijinal bağlamından uzaklaştırılarak farklı zamanlara, mekânlara veya düşünce sistemlerine

³³ Mustafa Öztürk, *Tefsirde Usûl Sorunu: Kur'an Hermeneutiği Bağlamında Bir İnceleme*, (İstanbul: Ankara Okulu Yayınları, 2011), 87.

³⁴ Bekir Topaloğlu, "Tefsirde Mezhebi Yorumlar ve Sorunları," *İslâm Araştırmaları Dergisi* 13 (2005): 45.

³⁵ Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Kerim'in Anlaşılmasında Çağdaş Yorum Problemleri*, (Ankara: DİB Yayınları, 2014), 73.

³⁶ Abdurrahman Haçkalı, "Kur'an ve Medya: Modern Anlam İstismarı", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2019): 112.

³⁷ Hakan Poyraz, *Kur'an'ı Anlamada Yöntem Sorunu*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2016), 59.

KUR'AN'DA SİYAK-SİBAK BAĞLAMINDA AYETLERİN ANLAM İNŞASI: TEFSİR USULÜ AÇISINDAN BAĞLAM OKUMALARININ YERİ VE ÖNEMİ

aktarılmasına neden olur. Bu durum, anlam kayması (semantic shift) ve anakronizm (tarihdışılaştırma) gibi ciddi hermenötik sorunları beraberinde getirir. Örneğin, Kur'an'daki savaş ayetlerinin nüzul bağlamı dikkate alınmadan bugünün şartlarına uygulanması, barış ilkesiyle çelişen yorumlara neden olabilmektedir³⁸.

Bağlamdan kopuk yorumların bir diğer sonucu, lafzî yapının fikhî veya kelâmî bir ön kabul ile zorlanarak belirli doktrinlere hizmet edecek biçimde yönlendirilmesidir³⁹. Bu bağlamda, Kur'an'ın "kadına miras" konusundaki ayetlerinin yalnızca lafzî oranlar üzerinden değerlendirilip tarihî-sosyolojik bağlamın dışına çıkarılması, Kur'an'ın adalet ilkesine ters düşen yorumlara kapı aralayabilmektedir⁴⁰.

Ayrıca bazı müfessirlerin, siyak-sibak ilişkisini dikkate almadan tekil ayetleri delil olarak kullanması, Kur'an'ın bütünlüğüne zarar verebilmektedir. Örneğin, "Yalnızca Allah'tan korkun" (el-Ahzâb 33/39) ayeti, diğer ayetlerle birlikte değerlendirilmediğinde, sosyal sorumluluk bilincinden kopuk bireyselci bir din anlayışına zemin hazırlayabilir⁴¹.

2.2. Mezhep ve İdeoloji Temelli Kopuk Yorum Örnekleri

Tefsir tarihinde mezhepler arası farklılıkların temelinde çoğu zaman ayetlerin bağlamından kopuk biçimde okunması yatmaktadır. Özellikle siyasi mezheplerin (örneğin Şii'lik ve Haricilik), Kur'an ayetlerini kendi doktrinlerini meşrulaştırmak için bağlamdan soyutlayarak kullanması bu sorunu açıkça göstermektedir⁴².

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ
"Allah'ı bırakıp taptığımız, sizin ve babalarınızın adlandırdığı putlardan başka bir şey değildir. Allah onların doğru olduğuna dair bir delil indirmemiştir. Hüküm vermek ancak Allah'a aittir; kendisinden başkasına değil, O'na tapmanızı emretmiştir. Bu, dosdoğru dindir, fakat insanların çoğu bilmezler"⁴³. "İn الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ" "Hüküm yalnızca Allah'ındır" ayetini siyasal otoriteye karşı bir manifesto gibi yorumlaması, siyak- sibak dikkate alınmadan yapılan bir anakronizmdir⁴⁴. Oysa bu ayet, Hz. Yusuf'un Mısır'daki tebliğ bağlamında söylenmiş bir ifadedir ve siyasal bir söylemden ziyade teolojik bir açıklamadır.

Benzer şekilde bazı modern ideolojik akımlar da, Kur'an'ı bağlamından soyutlayarak kendi politik hedeflerine araçsallaştırma eğilimindedir. Örneğin, يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ

³⁸ M. Hayri Kırbaçoğlu, Kur'an'ın Anlamıyla Buluşmak, (Ankara: Elis Yayınları, 2012), 87.

³⁹ Mehmet S. Aydın, "Kur'an Yorumlarında Bağlamın Rolü," *İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48/2 (2013): 225.

⁴⁰ Huriye Martı, "Kur'an'da Kadın ve Miras Meselesi: Bağlamsal Bir Okuma," *MÜİFD* 40/1 (2009): 113.

⁴¹ Ömer Özsoy, *Tefsirde Yöntem Sorunu*, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2005), 61.

⁴² Hasan Onat, "Mezhepçilik ve Tefsir Geleneği," *Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35/1 (1994): 57.

⁴³ Yusuf, 12/40.

⁴⁴ Mustafa Öztürk, *Kur'an ve Tefsir Kültürümüz*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), 131.

وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذِنَنَّ وَاللَّهُ عَفُورٌ رَحِيمٌ "Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına, dışarı çıkarken üstlerine örtü almalarını söyle; bu, onların hür ve namuslu bilinmelerini ve bundan dolayı incitilmemelerini daha iyi sağlar. Allah bağışlar ve merhamet eder"⁴⁵. ayetinin yalnızca dış kıyafet tartışmalarına indirgenmesi, ayetin sosyo-tarihsel bağlamını göz ardı eden indirgemeci bir yaklaşımdır⁴⁶.

2.3.Modern Tartışmalarda Bağlam İhlallerinin Sonuçları

Günümüzde Kur'an'a yönelik yorumlarda, özellikle dijital ortamlarda yapılan popüler yorumlarda bağlam ihlalleri oldukça yaygındır. Ayetler sosyal medya platformlarında ya da kısa yazılarda çoğunlukla siyak-sibak bütünlüğü olmadan paylaşılmakta ve bu da dinî bilgide yüzeysellik üretmektedir⁴⁷.

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنِ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْقِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ "Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde, kim tâğûtu tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir"⁴⁸. لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ "dinde zorlama yoktur" ayetinin bir kısmının bağlamından kopuk kullanılması, İslam'da zor kullanmanın kesinlikle yasak olduğu gibi genellemeci yorumlara yol açabilmektedir⁴⁹. Oysa bu ayetin nüzul sebebi, Medine toplumundaki dinî çoğulculuğa ilişkin bir olaydır ve belirli bir tarihi zeminle sınırlıdır. Bu yönü göz ardı edildiğinde, ayet evrensel bir hakikat yerine bağlamsız bir slogan haline gelmektedir.

Ayrıca, bazı reformist yaklaşımlar Kur'an'daki ibadet ayetlerini sembolik olarak yorumlamakta ve bu yorumları desteklemek adına ayetlerin bağlamlarını görmezden gelmektedir. Özellikle namaz ve oruç gibi ibadetlerin yalnızca "manevi bilinç"le ilişkilendirilmesi ve siyak-sibak bütünlüğü dışında değerlendirilmesi, geleneksel anlam dünyasında ciddi çözümlere neden olmaktadır⁵⁰.

3.Ayet Örnekleri Üzerinden Uygulamalı Analiz

Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında siyak ve sibakın (öncesi ve sonrası) oynadığı belirleyici rol, tefsir usulünün temel prensiplerindedir. Ayetlerin indirildiği ortam, nüzul sebepleri,

⁴⁵ el- Ahzâb, 33/59.

⁴⁶ Hakan Olgun, "Tesettür Ayetleri Üzerine Bir Bağlam Okuması," *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2019): 98.

⁴⁷ Mehmet Paçacı, "Kur'an Ayetlerinin Sosyal Medyada Kullanımı ve Anlam Sorunu," *Din ve Hayat* 9 (2021): 44.

⁴⁸ el-Bakara, 2/256.

⁴⁹ Ali Bardakoğlu, *Dinde Zorlama Olur mu?*, (İstanbul: DİB Yayınları, 2008), 29.

⁵⁰ Recep Şentürk, "Anlamı Aşındıran Yorumlar ve Modern İlahiyat," *İslam Araştırmaları Dergisi* 47 (2020): 73.

KUR'AN'DA SİYAK-SİBAK BAĞLAMINDA AYETLERİN ANLAM İNŞASI: TEFSİR USULÜ AÇISINDAN BAĞLAM OKUMALARININ YERİ VE ÖNEMİ

hitap ettiği topluluk ve ayetler arasındaki anlam bütünlüğü göz ardı edildiğinde, yanlış veya eksik yorumlara ulaşmak kaçınılmazdır.

Bağlamın anlam inşasındaki bu kritik rolü, sadece lafzi tekrarlardan veya dilbilgisel bağlantılardan ibaret değildir. Siyak ve sibak, aynı zamanda ayetlerin tefsirinde başvurulması gereken tarihsel, kültürel ve sosyal arka planı da içerir. Örneğin, bir ayetin indirildiği dönemdeki Arap toplumunun örf ve adetleri, inançları ve karşılaştıkları sorunlar, o ayetin anlam dünyasını derinden etkileyebilir. İlk dönem müfessirleri, ayetleri tefsir ederken bu bağlamsal unsurları titizlikle araştırmış ve yorumlarını bu bilgiler ışığında şekillendirmişlerdir. Nüzul sebeplerine dair rivayetler, ayetlerin hangi olay veya sorular üzerine nazil olduğunu açıklayarak, ayetin maksadını anlamada önemli birer anahtar sunar. Bu nedenle, modern tefsir çalışmalarında da klasik kaynaklardaki bu bağlamsal bilgilerden istifade etmek, ayetlerin doğru ve bütüncül bir şekilde anlaşılması için vazgeçilmez bir gerekliliktir. Bağlamı ihmal eden yaklaşımlar, ayetleri kendi tarihsel ve kültürel zemininden kopararak, günümüzdeki farklı anlayışlara göre zorlama yorumlara yol açabilir.

Tefsir usulü literatüründe "mücmel ve mübeyyen", "âmm ve hâss", "mutlak ve mukayyed" gibi kavramlar, aslında ayetlerin bağlamı içerisindeki anlam ilişkilerini ve kapsamalarını belirlemeye yönelik metodolojik araçlardır⁵¹. Bir ayetin mücmel (kapalı) oluşu, sonraki ayetler veya sünnet tarafından açıklanmasını (tebyin) gerektirebilir. Aynı şekilde, genel (âmm) bir hüküm içeren bir ayet, başka bir ayetle tahsis (sınırlandırma) edilebilir. Mutlak bir ifade taşıyan bir ayet ise, başka bir ayette kayıtlanabilir (takid). Bu usul prensipleri, Kur'an ayetlerinin kendi içindeki ve diğer dini metinlerle olan bağlamını dikkate alarak, anlamın doğru bir şekilde inşa edilmesine hizmet eder. Dolayısıyla, bağlam okumaları sadece ayetlerin öncesi ve sonrasına bakmakla sınırlı kalmaz, aynı zamanda Kur'an'ın kendi bütünlüğü içerisindeki anlam ilişkilerini ve tefsir usulünün temel prensiplerini de kapsar. Bu sayede, ayetlerin farklı bağlamlardaki anlam nüansları ve uygulama alanları daha doğru bir şekilde tespit edilebilir.

Bu bölümde, Bakara suresinin ilk ayeti, Maide suresinin 51. ayeti ve Nur suresinin 31. ayeti üzerinden bağlamın anlam inşasındaki etkisini uygulamalı olarak analiz edeceğiz.

3.1.el-Bakara 2: “ ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ” **Zalike'l-kitâb** ifadesinde siyak ve sibakın anlamı yönlendirmesi

Bakara suresinin ilk ayetlerinden olan “ ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ” (Zalike'l-kitâbu lâ raybe fih, hüden lil-müttakîn)⁵² ifadesi, Kur'an'ın niteliğini ve kimlere rehberlik edeceğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu ayetin siyaki, yani Fatıha suresi ile kurduğu

⁵¹ Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer, İbni Kesîr, *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim*, (Beirut: Darü'l-Ma'rife, 1969), 2/15-20.

⁵² el-Bakara, 2/2.

anlam ilişkisi ve surenin genel teması dikkate alındığında, "o kitap" ifadesinin neye işaret ettiği daha net anlaşılır. Fatiha suresinde Allah'a hamd, kulluk ve doğru yola hidayet talebi yer alırken, Bakara suresinin bu ilk ayeti, talep edilen hidayetin kaynağının "o kitap", yani Kur'an olduğunu müjdelemektedir. el-Beyzâvî (öl. 685/1286), Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl adlı eserinde bu ayeti tefsir ederken,

"ذَلِكَ" (zalike) işaret zamirinin, Fatiha suresinde zihinlerde belirginleşen ve vasıfları beklenen o yüce kitaba işaret ettiğini belirtir⁵³. Ona göre, bu ifade, Kur'an'ın şanının yüceliğine ve değerinin büyüklüğüne dikkat çekmektedir. "لَا رَيْبَ فِيهِ" (lâ raybe fih) ifadesi ise, Kur'an'ın Allah katından geldiği ve içerdiği haberlerin doğruluğu konusunda hiçbir şüpheye yer olmadığını vurgular. el-Beyzâvî, "هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ" (hüden lil-müttakîn) kısmını ise, Kur'an'ın takva sahipleri için bir hidayet rehberi olduğunu, zira ancak takva ehlinin ön yargılardan arınmış kalpleri sayesinde bu rehberliğe yönelebileceğini ifade eder⁵⁴.

en-Neseffî (öl. 710/1310), Medârikü't-tenzîl ve hakaikü't-te'vil adlı tefsirinde benzer bir yaklaşım sergiler. Ona göre "ذَلِكَ الْكِتَابُ" ifadesi, Fatiha'da bahsedilen ve hidayeti beklenen o mükemmel kitaptır⁵⁵. "فِيهِ هُدًى" ibaresiyle, Kur'an'ın ilahi kaynaklı olduğu ve hiçbir tahrifata uğramadığı kesin bir dille ifade edilir. Neseffî, "هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ" kısmını açıklarken, hidayetin ancak takva sahipleri için faydalı olacağını, çünkü onların Allah'ın emirlerine itaat etmeye ve yasaklarından kaçınmaya istekli olduklarını belirtir⁵⁶.

el-Âlûsî (öl. 1270/1854), Rûhu'l-me'ânî fi tefsiri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-seb'i'l-meşânî adlı kapsamlı tefsirinde bu ayete geniş yer verir. "ذَلِكَ" işaret zamirinin, gerek Fatiha suresindeki hidayet talebine bir cevap, gerekse de Allah'ın kullarına bir lütfu olarak sunulan o yüce kitaba işaret ettiğini detaylı bir şekilde açıklar⁵⁷. "لَا رَيْبَ فِيهِ" ifadesinin, Kur'an'ın her türlü şüphe ve tereddütten uzak, kesin bilgi kaynağı olduğunu vurgular. Âlûsî, "هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ" ifadesini ise, Kur'an'ın rehberliğinden ancak Allah'a karşı sorumluluk bilinci taşıyan ve O'nun azabından sakınan muttakilerin istifade edebileceğini, zira hidayetin kabulü için kalbin selim olması gerektiğini ifade eder⁵⁸.

⁵³ Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer, el-Beyzâvî, *Tefsirü'l-Beyzâvî Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vil*, (Mısır: Şirketu Meketebe ve Matbaati Mustafa el-Babî el-Hâlebî, 1955), 1/45.

⁵⁴ Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vil*, 1/46.

⁵⁵ Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullâh b. Ahmed, en-Neseffî, *Tefsirü'n-Neseffî, Medârikü't-tenzîl ve hakaikü't-te'vil*, 4 cilt. (Beyrut: Darü'n-Nefais, 2009), 1/20.

⁵⁶ Neseffî, *Medârikü't-tenzîl ve hakaikü't-te'vil*, 1/21.

⁵⁷ Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh, el-Âlûsî, *Ruhu'l-me'ânî fi tefsiri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-sebi'l-mesani*, (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî. 1408/1987), 1/78-80.

⁵⁸ Âlûsî, *Ruhu'l-me'ânî fi tefsiri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-sebi'l-mesani*, 1/81-82.

يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ “Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zînet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Zinetlerini, kocalarından yahut babalarından yahut kocalarının babalarından yahut oğullarından yahut üvey oğullarından yahut erkek kardeşlerinden yahut erkek kardeşlerinin oğullarından yahut kız kardeşlerinin oğullarından yahut Müslüman kadınlardan yahut sahip oldukları kölelerden yahut erkeklığı kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri ziyetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!”⁶³.

Nur suresinin 31. ayeti, mümin kadınların iffetlerini koruma ve toplumsal fitneyi önleme amacıyla bir dizi önemli düzenleme içermektedir. Ayetin siyakında zina cezaları ve iffetli kadınlara iftira edenlerin hükümlerinin yer alması, bu ayetin hangi ahlaki ve toplumsal bağlamda indirildiğini açıkça göstermektedir. Bu bağlamda, "mümin kadınlara söyle ki gözlerini (haramdan) sakınsınlar, iffetlerini korusunlar, görünen kısmı hariç ziyetlerini teşhir etmesinler ve başörtülerini yakalarının üzerine vursunlar"⁶⁴ emri, genel ahlakın korunması ve harama düşülmemesi için alınması gereken tedbirlerin bir parçasıdır. Ayetin devamında sayılan mahrem kimseler ise, kadınların yanında ziyetlerini serbestçe açabileceği yakın akrabaları ve belirli durumdaki kişilerdir. Ayetin sonundaki "Ayaklarını yere vurmasınlar ki gizledikleri ziyetleri bilinsin"⁶⁵ ifadesi de, dikkat çekici ve fitneye yol açabilecek her türlü davranıştan kaçınmanın önemini vurgulamaktadır.

Ebu Hayyan el-Endelüsî (öl. 745/1344), *el-Bahrü'l-muhît fi tefsîri'l-Şur'ani'l-'azîm* adlı eserinde bu ayeti tefsir ederken, "gözleri sakınmak" ifadesinin harama bakmaktan ve fitneye yol açacak bakışlardan kaçınmak anlamına geldiğini belirtir⁶⁶. "Ziyetlerini – görünen kısmı hariç – açmamaları" ifadesindeki "görünen kısım" hakkında farklı görüşler olmakla birlikte, genel kabul görenin yüz ve eller olduğu yönündedir⁶⁷. Ebu Hayyan, "başörtülerini yakalarının üzerine vursunlar" emrinin, Cahiliye döneminde kadınların başlarını örttükleri halde yakalarını açık bıraktıkları ve bu durumun ziyetlerinin görünmesine neden olduğu için indirildiğini ifade eder⁶⁸.

Şevkânî (öl. 1250/1834), *Fethu'l-kadîr el-câmi' beyne fenni'r-rivâye ve'd-dirâye min 'ilmi't- tefsîr* adlı eserinde, ayetin kadınların iffetlerini korumaları ve ziyetlerini yabancı erkeklere

⁶³ en-Nûr, 24/31.

⁶⁴ en-Nûr, 24/31.

⁶⁵ en-Nûr, 24/31.

⁶⁶ Muhammed b. Yûsuf b. Alî, Ebû Hayyân, *et-Tefsîrü'l-bahrü'l-muhît fi tefsîri'l-Şur'âni'l-'azîm*, (Lübnan: Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, 2010), 6/245.

⁶⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Ensârî, el-Kurtûbî, *et-Tefsîrü'l-Kurtûbî el-câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, (Lübnan: Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, 2010), 12(156-160).

⁶⁸ Ebû Hayyân, *el-Bahrü'l-muhît*, 6/247.

KUR'AN'DA SİYAK-SİBAK BAĞLAMINDA AYETLERİN ANLAM İNŞASI: TEFSİR USULÜ AÇISINDAN BAĞLAM OKUMALARININ YERİ VE ÖNEMİ

göstermemeleri konusunda açık bir emir içerdiğini belirtir⁶⁹. "Görünen kısmı hariç" ifadesinin tefsirinde, bunun örfen ve adet gereği açıkta kalması zaruri olan yüz ve eller olduğunu destekleyen rivayetlere yer verir. Şevkânî, "başörtülerini yakalarının üzerine vursunlar" emrinin hikmetini, göğüs ve gerdan bölgelerinin örtülerek fitnenin önlenmesi olarak açıklar⁷⁰.

İbn Atıyye el-Endelüsî (öl. 542/1148), *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-azîz* adlı eserinde, bu ayetin mümin kadınlara yönelik ahlaki bir çerçeve çizdiğini ve onları iffetli olmaya yönlendirdiğini ifade eder⁷¹. "Ziyetlerini - görünen kısmı hariç - açmamaları" konusunda selef âlimlerinin farklı görüşlerini aktarır ve genel olarak yüz ve ellerin bu istisnanın kapsamında değerlendirildiğini belirtir. İbn Atıyye, başörtüsünün yakaların üzerine örtülmesinin, göğüslerin ve boyunların yabancı erkeklerin bakışlarından korunması amacını taşıdığını vurgular⁷².

Muhammed Tâhir İbn Âşûr *et-Tahrîr ve't-tenvîr* adlı çağdaş tefsirinde, bu ayetin sadece kadınların giyim kuşamıyla ilgili bir düzenleme getirmediğini, aynı zamanda toplumsal hayatta kadın-erkek ilişkilerinde dikkat edilmesi gereken genel ahlaki prensipleri de içerdiğini belirtir⁷³. İbn Âşûr, "gözleri sakınmak" emrinin, şehvet uyandıracak bakışlardan kaçınmanın önemine işaret ettiğini ve bunun sadece kadınlara değil, erkeklere de yönelik bir emir olduğunu ifade eder. "Başörtülerini yakalarının üzerine vursunlar" emrinin, o dönemdeki toplumsal adetlere bir düzenleme getirdiğini ve örtünmenin amacının iffeti muhafaza etmek olduğunu vurgular⁷⁴.

Bu müfessirlerin görüşleri de göstermektedir ki, Nur suresinin 31. ayeti, sadece kadınların örtünmesiyle ilgili dar bir hüküm olarak değil, surenin genel ahlaki ve toplumsal düzenleme hedefi içerisinde, mümin kadınların iffetlerini korumaları ve fitneye yol açacak davranışlardan kaçınmaları yönünde kapsamlı bir emirler bütünü olarak anlaşılmalıdır. Bağlamı dikkate alarak yapılan bu okuma, ayetin anlamının daha geniş ve bütüncül bir şekilde kavranmasına olanak tanır.

⁶⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî, eş-Şevkânî, *Fethü'l-kadir el-cami Beyne fenneyir-r-rivayeti ve'd-dirayeti min ilmi't-tefsir*, (Beyrut: Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye. 1415/1994), 4/27-28.

⁷⁰ eş-Şevkânî, *Fethü'l-kadir*, 4/29.

⁷¹ Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Gırnâtî el-Endelüsî, İbn Atıyye el-Endelüsî, *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-azîz*, thk: Abdüsselam Abdüşşafi Muhammed, (6 cilt) (Beyrut: Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, 2016), 4/209.

⁷² İbn Atıyye el-Endelüsî, *el-Muharrerü'l-vecîz*, 4/210.

⁷³ Muhammed et-Tâhir b. Muhammed, İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, (Beyrut: Daru İbn Hazm. 2005), 18/178-180.

⁷⁴ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 18/182-183.

3.4. Her bir ayette bağlamın nasıl anlam inşa ettiğinin analizi

Yukarıda incelenen her üç ayet örneği de siyak ve sibakın Kur'an ayetlerinin anlamının doğru bir şekilde anlaşılmasındaki vazgeçilmez rolünü açıkça göstermektedir. Bakara suresinin ilk ayetinde, kendisinden önceki Fatıha suresiyle kurduğu anlam bağı ve sonraki ayetlerdeki muttaki tanımı, "o kitap" ifadesinin Kur'an'a işaret ettiğini ve onun müminler için bir hidayet kaynağı olduğunu netleştirmektedir. Bağlamdan kopuk bir okuma, bu ayetin derin anlamını ve Kur'an'ın temel niteliğini göz ardı etmeye yol açabilir.

Maide suresinin 51. ayetinde ise, nüzul sebepleri ve surenin genel teması dikkate alınmadığında, "Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin" ifadesi mutlak bir yasaklama olarak algılanabilir. Ancak ayetin bağlamı, bu yasağın müminlerin kendi aralarındaki birliği zedeleyecek ve dini inançlarından taviz vermelerine neden olacak aşırı dostluk ilişkileriyle sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bağlamsız bir yorum, farklı inanç gruplarıyla olan ilişkilerde gereksiz bir gerginliğe ve yanlış anlaşılmalara neden olabilir.

Nur suresinin 31. ayeti örneğinde de surenin genel ahlaki çerçevesi ve ayetin nüzul sebepleri göz ardı edildiğinde, ayet sadece kadınların örtünmesiyle ilgili bir hüküm olarak dar bir şekilde yorumlanabilir. Oysa bağlam, bu ayetin müminlerin genel iffet anlayışı ve toplumsal huzurun korunmasıyla ilgili daha geniş bir anlam taşıdığını göstermektedir.

Sonuç olarak, Kur'an ayetlerinin anlamının doğru bir şekilde inşa edilebilmesi için, ayetlerin sadece lafzi anlamlarına değil, aynı zamanda buldukları surenin genel temasına, öncesi ve sonrası ayetlerle kurdukları anlam ilişkisine ve nüzul sebeplerine de dikkat etmek gerekmektedir. İlk dönem tefsirleri ve tefsir usulü eserleri, bu bağlam okumalarının önemini vurgulamakta ve ayetlerin bütüncül bir anlayışla yorumlanması gerektiğini belirtmektedirler. Aksi takdirde, bağlamından kopuk yapılan yorumlar, Kur'an'ın muradını yanlış anlamaya ve hatalı sonuçlara ulaşmaya neden olabilir. Bu nedenle, tefsir çalışmalarında bağlam okumalarına gereken özenin gösterilmesi, Kur'an'ın doğru anlaşılması ve hayata doğru bir şekilde tatbik edilmesi açısından hayati bir öneme sahiptir.

4. Siyak-Sibak Okumasının Güncel Önemi

Kur'an'ın doğru anlaşılması ve günümüz dünyasına uygulanabilir çözümler sunması açısından siyak ve sibak okumasının önemi, modern tefsir yaklaşımlarında giderek daha fazla vurgulanmaktadır. Çağımızın getirdiği yeni sorunlar, farklı kültürel bağlamlar ve bilimsel gelişmeler, Kur'an metninin yeniden ve derinlemesine anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, ayetlerin indirildiği tarihi, sosyal ve kültürel ortamı dikkate alan, metin içi anlam bütünlüğünü gözetken ve Kur'an'ın genel maksadını esas alan bağlam odaklı yorumlar, İslam düşüncesinin güncel tartışmalarına ve Müslümanların sosyal hayatına önemli katkılar sunmaktadır.

KUR'AN'DA SİYAK-SİBAK BAĞLAMINDA AYETLERİN ANLAM İNŞASI: TEFSİR USULÜ AÇISINDAN BAĞLAM OKUMALARININ YERİ VE ÖNEMİ

4.1.Modern tefsir yaklaşımlarında bağlam odaklı yorumun yeri

Çağdaş tefsir çalışmaları, Kur'an'ın evrensel mesajını ve değişen dünya koşullarına adaptasyonunu sağlama çabası içerisindedir. Bu bağlamda, bağlam odaklı yorum, metnin literal anlamının ötesine geçerek, ayetlerin nüzul ortamını, hitap ettiği topluluğu, o dönemdeki sorunları ve bu sorunlara yönelik getirilen çözümleri anlamayı hedefler. Fazlur Rahman'ın "çift hareket metodu"⁷⁵, Muhammed Arkoun'un "tarihsel okuma" yaklaşımı⁷⁶ ve Nasr Hamid Ebu Zeyd'in "metinbilimsel eleştiri" yöntemi⁷⁷ gibi modern tefsir yaklaşımları, farklı metodolojilerle de olsa, ayetlerin bağlamsal derinliğini anlama ve günümüzdeki izdüşümlerini kurma amacını taşımaktadır. Bu yaklaşımlar, Kur'an'ın sadece geçmişe yönelik bir metin olmadığını, aynı zamanda her çağda Müslümanlara rehberlik edecek dinamik bir mesaj içerdiğini savunurlar. Bağlamı dikkate alarak yapılan yorumlar, ayetlerin evrensel prensiplerini ve değişmeyen ahlaki öğretilerini tespit etmeye yardımcı olurken, kültürel ve tarihsel bağlama özgü hükümlerin günümüzdeki uygulama biçimlerini yeniden düşünmeyi mümkün kılar.

4.2.Hermenötik kuramlarla karşılaştırmalı bir değerlendirme

Bağlam odaklı Kur'an tefsiri, Batı hermenötiği (yorum bilim) ile bazı benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Her iki yaklaşım da metnin anlamının, yazarın/metnin bağlamından bağımsız olarak ele alınamayacağını savunur. Ancak, Kur'an tefsirinde bağlamın anlaşılması, sadece tarihi ve kültürel verilere dayanmakla kalmaz, aynı zamanda Kur'an'ın vahiy kaynaklı olması, Allah'ın muradını anlama amacı ve İslamî ilimler geleneği gibi özgün unsurları da içerir⁷⁸. Hermenötik kuramlar genellikle metnin yoruma açıklığını ve okuyucunun anlam üzerindeki etkisini vurgularken, İslamî tefsir geleneğinde metnin nihai anlamının Allah'a ait olduğu ve yorumcunun temel görevinin bu anlamı doğru bir şekilde tespit etmek olduğu kabul edilir⁷⁹. Bununla birlikte, çağdaş bazı Müslüman düşünürler, hermenötik araçlardan faydalanarak Kur'an metninin daha derin ve çağdaş bir okumasını yapma çabasındadırlar. Bu karşılaştırmalı değerlendirme, bağlam odaklı tefsirin hem geleneksel İslamî ilimlerle olan bağını korumasını hem de modern düşüncenin sunduğu imkânlardan yararlanmasını sağlayabilir.

4.3.Bağlam merkezli yaklaşımın İslam düşüncesi ve sosyal hayata katkısı

Bağlam merkezli bir tefsir anlayışının İslam düşüncesine ve Müslümanların sosyal hayatına pek çok olumlu katkısı bulunmaktadır. Öncelikle, bu yaklaşım, Kur'an'ın

⁷⁵ Fazlur Rahman, *Islam and Modernity: Transformation of an Intellectual Tradition* (Chicago: University of Chicago Press, 1982), 5-28. 1

⁷⁶ Mohammed Arkoun, *Rethinking Islam: Common Questions, Uncommon Answers* (Boulder: Westview Press, 1994), 12-35.

⁷⁷ Nasr Hamid Abu Zayd, *Critique of Religious Discourse* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001), 75- 102.

⁷⁸ Abdullah Saeed, *Interpreting the Qur'an: Towards a Contemporary Approach* (London: Routledge, 2006), 90- 115.

⁷⁹ Wael B. Hallaq, *The Impossible State: Islam, Politics, and Modernity's Moral Predicament* (New York: Columbia University Press, 2012), 2 45-68.

evrensel mesajının farklı kültür ve coğrafyalarda daha doğru ve etkili bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olur. Ayetlerin indirildiği özel durumları ve bu durumların arkasındaki genel prensipleri ortaya koyarak, günümüzdeki benzer sorunlara İslami perspektiften çözümler üretme imkanı sunar⁸⁰.

ikinci olarak, bağlam odaklı yorum, İslam hukukunun dinamik ve değişen koşullara uyum sağlayabilir bir yapıya sahip olmasına katkıda bulunur. Nasların literal anlamlarına sıkı sıkıya bağlı kalmak yerine, nüzul sebeplerini, ayetlerin maksadını ve İslam'ın genel ilkelerini dikkate alarak yapılan yorumlar, güncel meselelere daha adil ve uygulanabilir çözümler üretmeyi mümkün kılar⁸¹.

Son olarak, bağlam merkezli yaklaşım, farklı İslami yorumlar arasındaki diyalogu ve anlayışı teşvik ederek, mezhepçilik ve aşırıcılık gibi sorunların aşılmasına yardımcı olabilir. Ayetlerin bütüncül bir bakış açısıyla ve tarihi bağlamları içerisinde değerlendirilmesi, farklı görüşlerin meşruiyet zeminlerini anlamayı ve ortak bir İslami kimlik etrafında birleşmeyi kolaylaştırır⁸². Bu nedenlerle, siyak ve sibak okumasının güncel önemi, modern tefsir çalışmalarında ve Müslümanların sosyal hayatında giderek artmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında siyak ve sibak bağlamının oynadığı hayati rolü tefsir usulü açısından derinlemesine incelemiş ve ayet örnekleri üzerinden uygulamalı analizlerle bu önemi somutlaştırmıştır. Elde edilen bulgular, Kur'an ayetlerinin doğru ve bütüncül bir şekilde yorumlanabilmesi için metin içi ve metin dışı bağlamın dikkate alınmasının zorunluluğunu açıkça ortaya koymuştur.

Analiz edilen Bakara suresinin ilk ayetinde, Fatıha suresiyle kurulan anlam ilişkisi ve surenin genel teması, "o kitap" ifadesinin Kur'an'a işaret ettiğini ve müttakiler için bir hidayet kaynağı olduğunu net bir şekilde göstermiştir. Maide suresinin 51. ayetinin bağlamından kopuk yorumlanması durumunda ortaya çıkan yanlış anlamalar, ayetin nüzul sebepleri ve surenin genel hedefi dikkate alındığında giderilmiştir. Nur suresinin 31. ayeti örneğinde ise, surenin ahlaki ve toplumsal düzenleme amacı ve ayetin indiği dönemdeki uygulamalar göz önünde bulundurularak, örtünme emrinin daha geniş bir perspektifte değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu örnekler, siyak ve sibakın ayetlerin anlam inşasında nasıl belirleyici bir rol oynadığını ve bağlamın ihmal edilmesinin ne tür yanlış yorumlara yol açabileceğini somut bir şekilde ortaya koymaktadır.

⁸⁰ Tariq Ramadan, *Radical Reform: Islamic Ethics and Liberation* (Oxford: Oxford University Press, 2009), 112-135.

⁸¹ Khaled Abou El Fadl, *Reasoning with God: Reclaiming Shari'ah in the Modern Age* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 2014), 150-175.

⁸² Karen Armstrong, *Islam: A Short History* (New York: Modern Library, 2000), 178-205.

KUR'AN'DA SİYAK-SİBAK BAĞLAMINDA AYETLERİN ANLAM İNŞASI: TEFSİR USULÜ AÇISINDAN BAĞLAM OKUMALARININ YERİ VE ÖNEMİ

Çalışmamız, siyak ve sibak okumasının tefsir çalışmalarında sadece yardımcı bir araç olmaktan öte, sistematik ve temel bir yöntem olarak ele alınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Modern tefsir yaklaşımlarının da işaret ettiği gibi, Kur'an'ın evrensel mesajının ve günümüz sorunlarına yönelik rehberliğinin doğru anlaşılabilmesi için, ayetlerin tarihi, kültürel ve metinsel bağlamlarına derinlemesine nüfuz etmek elzemdir. Bu bağlam odaklı yaklaşım, literal yorumların sınırlılıklarını aşarak, Kur'an'ın ruhunu ve maksadını daha iyi kavramayı sağlayacaktır. Ayrıca, farklı İslami yorumlar arasındaki metodolojik farklılıkların anlaşılmasına ve daha yapıcı bir diyalog ortamının oluşmasına katkıda bulunacaktır.

Bu çalışma, Kur'an tefsirinde bağlam okumalarının önemine dikkat çekerek, ileri araştırmalar için çeşitli kapılar aralamaktadır. Gelecek çalışmalarda, farklı surelerdeki ayetlerin siyak ve sibak ilişkileri daha kapsamlı bir şekilde analiz edilebilir. Ayrıca, farklı tefsir ekollerinin bağlam okuma yöntemleri karşılaştırılabilir ve bu yöntemlerin güçlü ve zayıf yönleri tespit edilebilir. Hermenötik kuramlarla İslamî tefsir geleneği arasındaki etkileşim ve bağlam anlayışındaki benzerlik ve farklılıklar daha derinlemesine incelenebilir. Son olarak, bağlam merkezli tefsir yaklaşımının günümüzdeki sosyal, hukuki ve etik sorunlara çözüm üretme potansiyeli üzerine daha fazla araştırma yapılması önerilmektedir. Bu tür çalışmalar, Kur'an'ın çağlar üstü mesajının daha iyi anlaşılmasına ve İslam düşüncesinin güncel tartışmalara daha etkin bir şekilde katılmasına katkı sağlayacaktır.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s): Abdullah Özüçalışır

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça

- Abou El Fadl, Khaled. *Reasoning with God: Reclaiming Shari'ah in the Modern Age*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 2014.
- Abu Zayd, Nasr Hamid. *Critique of Religious Discourse*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001.
- Abu Zayd, Nasr Hamid. *Reformation of Islamic Thought*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006.
- Abu Zayd, Nasr Hamid. *Re-reading the Sacred Text: A Hermeneutics of Qur'anic Discourse*. Leiden: Brill, 2004.
- Âlûsî, Ebû's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdullah el-Hüseynî el-. *Rûhu'l-me'ânî fi tefsîri'l- Qur'âni'l-'azîm ve's-seb'î'l-meşânî*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1987.
- Arkoun, Mohammed. *Rethinking Islam: Common Questions, Uncommon Answers*. Boulder: Westview Press, 1994.
- Armstrong, Karen. *Islam: A Short History*. New York: Modern Library, 2000.
- Atay, M. Hüseyin. "Kur'an'da Tedricilik ve Siyak İlişkisi." *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24 (1981): 41-59.
- Aydın, Mehmet S. "Kur'an Yorumlarında Bağlamın Rolü." *İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48, sy. 2 (2013): 221-238.
- Bardakoğlu, Ali. *Dinde Zorlama Olur mu?* İstanbul: DİB Yayınları, 2008.
- Beyzâvî, Nâsîrüddîn Ebû'l-Hayr Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî el-. *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Rayyân, 1998.
- Demir, Osman. "Kur'an'ın Anlam İnşasında Siyak ve Sibak Faktörü." *İlahiyat Akademi* 9 (2017): 31-45.
- Ebû Hayyân el-Endelîsî, Esîrüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf en-Nefrî el-. *el-Bahru'l-Muhît fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992.
- Haçkalı, Abdurrahman. "Kur'an ve Medya: Modern Anlam İstismarı." *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18, sy. 2 (Aralık 2019): 99-124.
- Hallak, Wael B. *The Impossible State: Islam, Politics, and Modernity's Moral Predicament*. New York: Columbia University Press, 2012.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: ed-Dârü't-Tûnisîyye, 1984.
- İbn Atıyye el-Endelîsî, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdurrahman b. Temmâm b. Atıyye el-Muhâribî el-. *el-Muharrerü'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l- Kütübî'l-İlmiyye, 2002.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İsmâil b. Ömer b. Kesîr el-Kureşî ed-Dımaşkî. *Tefsîrü'l- Qur'âni'l-'Azîm*. 8 Cilt. Riyad: Dâru Taybe, 1997.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî. *Mukaddimetü fi Usûli't-Tefsîr*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1993.
- İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî. *Müfredatu Elfazi'l-Kur'an*. Thk. Safvan Adnan Davudi. Beyrut: ed-Dârü's-Şamiyye, 2009.
- Karâfî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mısrî. *el-Furûk*. 3 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 2001.
- Kırbaşoğlu, M. Hayrî. *Kur'an'ın Anlamıyla Buluşmak*. Ankara: Elis Yayınları, 2012.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-. *el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'an*. 20 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1965.
- Kuşeyrî, Ebû'l-Kâsım Zeynülselâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik. *Letâifü'l-İşârât*. Thk. Nûruddîn A'yed. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-'Arabî, 2001.
- Martı, Huriye. "Kur'an'da Kadın ve Miras Meselesi: Bağlamsal Bir Okuma." *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40, sy. 1 (2009): 109-122.
- Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'an*. Lahor: İdâretü't-Tercih, 1992.
- Nesefî, Ebû'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-. *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâ'ikü't-Te'vîl*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.
- Olgun, Hakan. "Tesettür Ayetleri Üzerine Bir Bağlam Okuması." *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18, sy. 2 (2019): 95-112.
- Onat, Hasan. "Mezhepçilik ve Tefsir Geleneği." *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35, sy. 1 (1994): 55-70.
- Özerverli, Mehmet Sait. "Klasik Tefsir Geleneğinde Bağlamın Yeri ve Yoruma Etkisi." *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 26, sy. 2 (2015): 137-153.
- Özerverli, Mehmet Sait. "Modern Tefsir Yaklaşımlarında Anlam ve Bağlam Meselesi." *Marife* 19, sy. 1 (2019): 39-58.

KUR'AN'DA SİYAK-SİBAK BAĞLAMINDA AYETLERİN ANLAM İNŞASI: TEFSİR USULÜ AÇISINDAN BAĞLAM OKUMALARININ YERİ VE ÖNEMİ

- Özsoy, Ömer. *Tefsirde Yöntem Sorunu*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2005.
- Öztürk, Mustafa. "Kur'an'da Siyak-Sibak Bağlamında Anlam İnşası." *Marife* 20, sy. 2 (2020): 57-78.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'an ve Tefsir Kültürümüz*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
- Öztürk, Mustafa. *Tefsirde Usûl Sorunu: Kur'an Hermeneutiği Bağlamında Bir İnceleme*. İstanbul: Ankara Okulu Yayınları, 2011.
- Öztürk, Mustafa. *Tefsirde Yeni Yöntem Arayışları*. İstanbul: Ankara Okulu Yayınları, 2012.
- Paçacı, Mehmet. "Kur'an Ayetlerinin Sosyal Medyada Kullanımı ve Anlam Sorunu." *Din ve Hayat* 9 (2021): 42-51.
- Poyraz, Hakan. *Kur'an'ı Anlamada Yöntem Sorunu*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2016.
- Rahman, Fazlur. *Islam and Modernity: Transformation of an Intellectual Tradition*. Chicago: University of Chicago Press, 1982.
- Rahman, Fazlur. *Major Themes of the Qur'an*. Chicago: University of Chicago Press, 2009.
- Ramadan, Tarik. *Radical Reform: Islamic Ethics and Liberation*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Râzî, Ebû Abdillâh (Ebû'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *et-Tefsîrül-Kebîr Mefâtihi'l-Ğayb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Saeed, Abdullah. *Interpreting the Qur'an: Towards a Contemporary Approach*. London: Routledge, 2006.
- Sibâî, Mustafa. *es-Sünnetu ve Mekânetuhâ fi't-Teşri'ül-İslâmî*. Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1999.
- Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *el-İtkan fi Ulûmi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2008.
- Şâtıbî, Ebû Muhammed (Ebû'l-Kâsım) Kâsım b. Fîrüh b. Halef eş-Şâtıbî er-Ruaynî. *el-Muvâfakât fi Usûli's-Serîa*. Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1996.
- Şentürk, Recep. "Anlamı Aşındıran Yorumlar ve Modern İlahiyat." *İslam Araştırmaları Dergisi* 47 (2020): 69-85.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah ez-Zeydî es-San'ânî eş-. *Fethü'l-kadîr el-câmi' beyne fenni'r-rivâye ve'd-dirâye min 'ilmi't-tefsîr*. 5 Cilt. Şam: Dâru İbn Kesîr, 1997.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî. *et-Câmi'ül-Beyân fi Te'vîli'l-Kur'ân*. 30 Cilt. Kahire: Müessesetü'r-Risâle, 2000.
- Topaloğlu, Bekir. "Bağlamın Önemi ve Kur'an Yorumunda Yeri." *Kur'an Araştırmaları Dergisi* 2, sy. 4 (2003): 17-28.
- Topaloğlu, Bekir. "Tefsirde Mezhebi Yorumlar ve Sorunları." *İslâm Araştırmaları Dergisi* 13 (2005): 29-54.
- Uludağ, Süleyman. "Kur'an'da Bağlam ve Mana İlişkisi." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (2003): 45-60.
- Vâhidî, Ebû'l-Hasen Alf b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâbü'rî. *Esbâbü'n-Nüzûl*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2011.
- Yenigün, Halil İbrahim. "Tefsirde Konu Bütünlüğü Yaklaşımı: Tematik Tefsir." *Dinî Araştırmalar* 8, sy. 24 (2005): 75-92.
- Yıldırım, Suat. *Kur'an-ı Kerim'in Anlaşılmasında Çağdaş Yorum Problemleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Yücel, Ahmet. "Tefsirde Bağlamın (Siyak-Sibak) Rolü ve Önemi." *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2009): 115-135.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *et-Tefsîr ve'l-Müfessirân*. Thk. Ahmed et-Tahhân. Kahire: Mektebetü Vehbe, 2000.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *el-Keşşaf An Hakaikü't-Tenzil ve Uyuni'l-Akavil fi Vucuhi't-Te'vil*. 4 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Halebî, [t.y.].
- Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî. *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1971.